

BC NEGRA

Viatge literari a la Barcelona negra i criminal

Pau Berga
Artur Fontana
Mari Carmen Gimeno
Sara Grau
Andrés Navarro
Teresa Signes

Innovació Docent i
Iniciació a la
Investigació en Educació
Lingüística i Literària
Alexandre Bataller Català

03/02/2014

ÍNDIX

I. CONTEXTUALITZACIÓ DE LA PROPOSTA	3
A. ALUMNES ALS QUALS VA ADREÇADA	3
B. OBJECTIUS GENERALS	4
C. ASPECTES DE LA PROGRAMACIÓ DEL CURS VINCULATS A LA PROPOSTA	5
1. CONTINGUTS	5
2. COMPETÈNCIES	6
3. MARC TEÒRIC I JUSTIFICACIÓ DE LES OBRES	6
D. DATES DE REALITZACIÓ I DURADA DEL VIATGE	11
E. RELACIÓ D'OBRES A PARTIR DE LES QUALS ES FA LA PROPOSTA	11
II. ASPECTES CONCRETS: LLOCS LITERARIS I PARTICIPANTS	12
A. LLOCS LITERARIS QUE VISITARAN	12
B. PARTICIPANTS EN LA RUTA	12
C. INFRAESTRUCTURA	12
III. SEQÜÈNCIA PREVISTA D'ACTIVITATS	13
A. ABANS D'EIXIR	13
B. DURANT L'EIXIDA	20
C. DESPRÉS, EN TORNAR	25
IV. CONCLUSIÓ: CONNEXIÓ DE LA PROPOSTA AMB LA INVESTIGACIÓ I LA INNOVACIÓ	27
V. BIBLIOGRAFIA	28
VI. ANNEXOS	30

I. CONTEXTUALITZACIÓ DE LA PROPOSTA

A. Alumnes als quals va adreçada

Aquesta proposta va adreçada al grup de 4t d'ESO del PPEV de l'IES Serpis de la ciutat de València, un centre que coneguem de primera mà, proper al barri del Cabanyal. És un centre públic relativament nou, atès que enguany celebrarà el desè aniversari des de la seua inauguració. Tot i els escassos anys transcorreguts, el centre ja s'ha transformat de manera notable a causa d'un canvi important per l'adscripció de col·legis i, també, per la jubilació de bona part del professorat que va engegar el projecte.

Aquesta reordenació administrativa dels CEIP ha propiciat un repartiment desigual dels alumnes entre l'IES Serpis i el molt proper IES El Cabanyal, ja que la situació socioeconòmica varia molt si comparem els diferents espais urbans que configuren aquesta zona, molt heterogènia a nivell ètnic i cultural. Així doncs, l'IES Serpis concentra una major proporció d'alumnes provinents de contextos desafavorits. Tanmateix, les dimensions reduïdes de l'IES - que ofereix també algun títol de Formació Professional- i la implicació del professorat ha propiciat la cohesió de l'institut, esperonada, precisament, a partir d'activitats culturals assumides per tot l'equip docent i de projectes acadèmics pensats per a l'atenció a la diversitat.

La ruta literària que proposem està adreçada al curs educatiu de 4t d'ESO perquè les temàtiques pròpies de la LIJ -com ara, la iniciació sexual, les drogues, els nouvinguts, l'assetjament i la novel·la negra- encaixen

molt bé en adolescents d'aquesta edat. Els nostres alumnes viuen en un barri molt divers i, per desgràcia, estan acostumats a successos violents. Per això, les lectures proposades són un bon pont cap a una literatura més adulta, sobretot en el cas de la novel·la negra. El nostre grup pertany al programa plurilingüe d'ensenyament en valencià (PPEV) i està format per vint-i-set alumnes amb un domini de la llengua diferent, però que formen un grup ben cohesionat. Tots són de nacionalitat espanyola, nascuts a València però de diferents parts del País Valencià. No obstant això, hi ha diferències notables quant al nivell i l'ús del valencià. Per tant, el nivell sociolingüístic de l'alumnat és mitjà i la gran majoria tenen el català com a primera llengua.

B. Objectius generals

Hem programat aquesta ruta literària perquè el nostre alumnat de 4t d'ESO conega, a través de la literatura, alguns aspectes històrics i socials i els costums de la ciutat de Barcelona. Així doncs, els objectius que ens proposem són els següents:

- Fer que els nostres alumnes coneguen i descobrixen Barcelona d'una manera diferent, com si foren els protagonistes de les novel·les de gènere negre i criminal.
- Fomentar l'interès per la literatura a través de les rutes literàries.
- Relacionar la literatura d'una època i d'un lloc determinat.
- Conèixer la història, l'arquitectura i els costums de la ciutat de Barcelona a través dels paisatges que descriu l'autor.

- Saber emmarcar la novel·la en el context que viu l'autor i la seua manera d'escriure.
- Entendre la literatura com un element de coneixement de la realitat.
- Fomentar la literatura, així com l'oralitat i l'escriptura.
- Passar-ho bé, aprendre i gaudir de les diferents activitats proposades.

C. Aspectes de la programació del curs vinculats a la proposta

A l'hora de programar la nostra proposta hem tingut en compte el *DECRET 112/2007*, de 20 de juliol, del Consell, pel qual s'estableix el currículum de l'Educació Secundària Obligatòria a la Comunitat Valenciana.

1. Continguts

Els continguts establerts en el currículum per a l'educació literària de 4t curs de l'ESO són els següents:

- Desenvolupament de l'autonomia lectora i valoració per la literatura com a font de plaer i de coneixement d'altres mons, temps i cultures.
- Lectura de textos de les literatures de les llengües constitucionals i de la literatura occidental.
- Coneixement de les característiques generals dels grans períodes de la història de la literatura des del segle XIX fins a l'actualitat. elaboració de treballs sobre lectures.
- La literatura del segle XIX: romanticisme i realisme. Característiques generals i particulars.

- La poesia de la Renaixença. Teodor Llorente.
Constantí Llombart.
- La narrativa realista. El teatre culte i popular.
Eduard Escalante.
- El segle XX. Característiques generals i
particulars.
- Modernisme, noucentisme i avantguardisme.
- La poesia. Vicent Andrés Estellés.
- L'evolució en la novel·la i el conte. Enric Valor.
- El teatre. Text i espectacle.
- L'assaig. Joan Fuster.

2. Competències

Amb aquesta proposta de ruta literària tractem totes les competències bàsiques establertes en el currículum per a l'Educació Secundària Obligatòria, que són:

- Competència comunicativa, lingüística i audiovisual
- Competència cultural i artística
- Competència d'aprendre a aprendre
- Competència en el tractament de la informació i digital
- Competència d'autonomia i iniciativa personal
- Competència social i ciutadana
- Competència matemàtica
- Competència en el coneixement i la interacció en el món físic

3. Marc teòric i justificació de les obres

Com hem pogut observar en els continguts establerts en el currículum de l'assignatura de *Valencià: Llengua i Literatura* per a 4t curs de l'ESO, els nostres alumnes han de treballar la novel·la del segle XX. En la nostra elecció d'obres que treballarem al llarg del curs, ens hem proposat la lectura d'obres de gènere

negre en català adreçades a un públic juvenil, com és la sèrie Flanagan i també adreçades a un públic adult com és el cas de *Joc brut* de Manuel de Pedrolo.

Per justificar la nostra proposta hem elaborat aquest breu marc teòric:

Els inicis de la literatura juvenil

Podem datar els inicis de la literatura juvenil europea en el segle XIX quan autors com Jules Verne, Walter Scott, Alexandre Dumas o Karl May publiquen novel·les de fulletó. Són novel·les d'aventures, relats d'indis o de tema històric publicades en revistes majoritàriament adreçades a un públic adult però que ben prompte esdevingué un públic específicament jove. L'inici de la literatura juvenil en català cal datar-lo un segle més tard, al principi del segle XX i justament la traducció de novel·les com *L'illa del Tresor* d'Estevenson o *Ivanhoe* d'Scott va ocupar un lloc destacat en el naixement. Però sobretot podem parlar de literatura juvenil en català des de la dècada dels setanta i al País Valencià a partir dels anys vuitanta, després de la publicació de la *Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià* l'any 1983.

Temàtiques de la literatura juvenil

Dins de les principals temàtiques de la literatura juvenil es troba la *Novel·la negra* o d'*intriga* que, tradicionalment, estableixen relacions hipertextuals amb la narrativa de sir Arthur Conan Doyle o Georges Simenon i, en alguns casos amb les sèries d'Enid Blyton *Els cinc* i *Els set*. Són relats que plantegen un enigma que deriva en una investigació i acaba en la resolució, comparteixen molts trets amb la novel·la d'aventures i, com aquella, els protagonistes a més de

tenir la mateixa edat que els lectors sovint s'agrupen en grups de xics i xiques. Tot i amb això, apareixen clares referències a les novel·les d'adults o al cinema com ocorre a **la sèrie Flanagan**.

Les aportacions de la sèrie Flanagan a la literatura juvenil

El relat de detectius infantil i juvenil ha estat o és encara un gènere desprestigiats, malgrat que, com ocorre en general amb el conjunt de la literatura per a infants i joves contemporània, hi ha obres que denoten una clara voluntat de renovació, d'anar més enllà, de trencar motlles estilístics o temàtics. La **sèrie Flanagan** és un bon exemple d'aquesta innovació que persegueix el gènere. La nova etapa de la narrativa detectivesca iniciada a les darreres dècades del segle XX està en gran mesura destinada a adolescents, ja que l'enriquiment de trames, personatges, ambients i estils es produeix a càrrec de l'adolescent, de la seua participació en la problemàtica societat en què li ha tocat viure i de la percepció que d'ella en té. En aquesta evolució del gènere hi ha una sèrie de característiques generals que podem trobar en la **sèrie Flanagan** d'Andreu Martín i Jaume Ribera:

- D'una banda, un tractament estilístic i estructural més ambiciós, amb dissenys estructurals novedosos i rics, trencaments del temps cronològic, interculturalitat i intertextualitat i, a més, la des instrumentalització del llenguatge, que afavoreix la utilització d'una prosa abundant en elements col·loquials, argots i metàfores.
- D'altra banda, la pèrdua del moralisme i del didactisme: ni els protagonistes són els defensors

de l'orde, ni aquest és restablert al final de cada obra. Els transgressors no són forçosament castigats i l'autoritat pot estar corrompuda. Els herois ja no defensen necessàriament la legalitat, sinó una forma que pot resultar molt personal i polèmica de justícia. Les situacions realistes, sòrdides i violentes que abans s'evitaven reflecteixen problemes que afecten a nens i a adolescents; des de la problemàtica del carrer fins l'enfocament crític de l'ambient escolar i familiar.

- I per últim, el temps i l'espai deixen de ser convencionals i estereotipats. El temps traspassa la funció de marc cronològic de l'acció i col·labora en la conformació de la personalitat de l'heroi. Paral·lelament, l'ambient ja no és un mer escenari, exòtic o excepcional, especialment creat per a emmarcar la trama. La majoria de les obres de la **sèrie Flanagan** transcorren en una gran ciutat, freqüentment representada amb tota la subjectivitat vivencial dels autors. El col·legi, que abans només era un mer propiciador de les vacances on tenien lloc les aventures, té ara un lloc central en aquestes obres.

Què representa Andreu Martín en la tradició del gènere en la literatura catalana

En els darrers anys de la dictadura franquista començava a fer-se possible la publicació d'històries de gènere negre que gairebé no havia estat conreat abans en el nostre país. Pràcticament no hi havia models a seguir. Només **Rafael Tasis** amb *La Bíblia Valenciana* (1954), **Jaume Fuster** i **Manuel de Pedrolo** amb *Joc brut* (1965) s'hi havien endinsat. En castellà,

amb prou feines hi havia la referència de **Manuel Vázquez-Montalbán** i el seu Carvalho.

En les seues novel•les, Andreu Martín ha abordat la novel•la policíaca des de tots els angles i estructures argumentals possibles. Ha adoptat el punt de vista del delinqüent, del policia, del jutge, de l'home del carrer, del lector, de l'assassí i de la víctima.

Ha escrit novel•les de detectius privats, de gàngsters, novel•les de procediment policíac, novel•les de terror psicològic i de psicologia criminal, novel•les de suspens i, fins i tot, d'altres en què reelabora literàriament crims històrics reals.

Ha fet llum a carrers i barris i ambients de Barcelona que estaven en la semi penombra pel que fa a la il•luminació literària de la ciutat. La seua primera novel•la *Pròtesi* està considerada per molts com "la novel•la fundacional de gènere negre espanyol". Barcelona connexion ha estat la primera novel•la de procediment policíac de la democràcia. Sense renunciar a la denúncia, i defugint les trivialitzacions de les històries de "comissaria" que podem veure a les sèries de TV, el punt de vista se situava en el funcionament, fins a les hores desconegut a nivell literari, de la maquinària policial, a mig camí entre el llast del passat i la modernitat, amb totes les seues llums i les seus ombres. Això suposava una novetat i també una demostració de coratge professional, en un moment que la figura dels policies despertava records ben punyents de tonalitat grisa.

D. Dates de realització i durada del viatge

Aquest viatge literari es realitzarà en el tercer trimestre del curs. Les dates de realització previstes són del 21 al 24 d'abril de 2014. S'han triat aquestes dates per dues raons: en primer lloc, perquè les dates coincideixen amb el període de vacances de Pasqua i, en segon lloc, perquè ens interessa que els nostres alumnes estiguen a Barcelona el dia de Sant Jordi, Dia del Llibre i, tradicionalment, dia dels enamorats a Catalunya, i així puguen gaudir de l'ambient que es viu en les Rambles de Barcelona.

La primera de les rutes literàries la realitzariem el mateix dia de la nostra arribada a Barcelona, per la vesprada. Les altres dues tindrien lloc l'endemà. I el tercer dia, el 23 d'abril, el passarem en les Rambles aprofitant la fira del llibre i on coneixeran a un dels autors de les obres que han treballat, Andreu Martín.

E. Relació d'obres a partir de les quals es fa la proposta

Els nostres alumnes hauran d'haver llegit, obligatòriament, al llarg del primer i del segon trimestre *Joc Brut* de Manuel de Pedrolo i *No demanis llobarro fora de temporada*, d'Andreu Martín i Jaume Ribera. A més, els haurem proposat la lectura voluntària de dos títols més de la sèrie Flanagan com ara: *Jo tampoc em dic Flanagan* i *El diari vermell de Flanagan*.

II. ASPECTES CONCRETS: LLOCS LITERARIS I PARTICIPANTS

A. Llocs literaris que visitaran

- Les Rambles
- Mercat de la Boqueria
- La Catedral
- La Plaça de Sant Jaume
- L'Ajuntament
- El Palau de la Generalitat
- El Mirador de Colom
- La Biblioteca Nacional de Catalunya
- El barri de Gràcia

B. Participants en la ruta

- **Mediadors literaris:** Els alumnes de l'assignatura de valencià de 4t d'ESO. Entrevistarem un dels autors dels llibres, Andreu Martín, el 23 d'abril.
- **Docents:** tres professors del Departament de Valencià de l'IES Serpis, un d'ells, tutor de l'assignatura de *Valencià: Llengua i Literatura* de 4t d'ESO.

C. Infraestructura

- **Dates del viatge:** del 21 al 24 d'abril de 2014
- **Tren d'anada València - Barcelona:** 21 d'abril 2014.
Hora d'anada: 11.18h- 15.04h. Preu 24.30€ * 30 = 729€
- **Hotel:** Nikbor (Residència universitària)
<http://www.nikbor.com/es/>
Direcció: *Passeig de Gràcia, 114 - 4ª planta, Gràcia, 08008 Barcelona*. Preu per a 3 nits amb desdèjuni inclòs: 2257,20 €

Quantitat d'habitacions: 6 habitacions quàdruples i 2 habitacions triples

Distribució dels alumnes: 6 habitacions ocupades per quatre persones cadascuna i 1 ocupada per tres alumnes (27 alumnes en total) .

Distribució dels professors: 1 habitació triple ocupada per tres professors.

- **Tren de tornada Barcelona - València:** 24 d'abril de 2014.

Hora de tornada: 16.04h-19.46h. Preu 24.30€ x 30 = 729€

- **Pressupost total:** 729 + 2257.2+729= 3715.2€.

$$3715.2 \quad / \quad 30 = 123.84€$$

III. SEQUÈNCIA PREVISTA D'ACTIVITATS

A. Abans d'eixir

Abans de descriure les activitats concretes que durem a terme abans del viatge, voldríem escriure unes ratlles introductòries que contextualitzen la ruta i expliquen les expectatives que pretenem crear. Pensem que la nostra és una proposta atractiva i molt suggeridora per a un grup d'adolescents. Malgrat el context social i polític que vivim a la ciutat de València, Barcelona és, cada vegada més, un pol d'atracció (turístic, cultural, esportiu, econòmic, gastronòmic, de relacions personals) per als joves valencians. Pensem que aquesta circumstància s'ha d'aprofitar i la pretensió d'aquest viatge és bastir una sèrie d'activitats motivadores en un entorn que els estudiants anhelan visitar.

Els alumnes de l'IES Serpis viuen en un context urbà, en una zona amb molta diversitat pel que fa al nivell socioeconòmic, el lloc de procedència o la llengua

familiar. Això els fa, d'entrada, més receptius a l'hora de conèixer les múltiples realitats d'una gran urbs europea com Barcelona. També pensem, en aquest sentit, que passar uns dies en un ambient similar al seu on el català té una presència important pot servir per a fer-los reflexionar sobre molts dels prejudicis que puguen tenir respecte al valencià (una llengua de poble que no serveix a la ciutat, una assignatura més de l'escola, un instrument inútil per a la socialització...). És curiós com molts valencians - d'edat més avançada- encara se sorprenden i s'emocionen quan, en el centre d'una ciutat, escolten els xiquets parlar la seua llengua i, de vegades malgrat les seues reserves, interactuen amb barcelonins (fins i tot nousvinguts!) sense haver de passar pel castellà.

Un altre element relacionat amb eixa experiència urbana que ja tenen els nostres alumnes -d'altra banda l'element vertebrador de la literatura a partir de la modernitat- és l'aposta per la novel·la negra. Malauradament, la política de terra cremada que l'Ajuntament de València ha imposat al Cabanyal, ha fet que diverses generacions de joves d'aquesta zona, hagen conviscut amb la violència -més o menys propera, la marginalitat, la constant presència policial i els successos, de vegades truculents. A banda d'eixa circumstància, altres indrets d'on provenen els estudiants com l'antiga "illa perduda" o el tram final de l'avinguda Blasco Ibáñez, han patit especialment els darrers anys -és un barri de treballadors- els efectes de l'atur i de l'empobriment de la població. Cercarem, doncs, una mena de catarsi a través de l'obres de Manuel de Pedrolo, Andreu Martín i Jaume Ribera i, ahora, la reflexió, l'orientació i el

rebuig frontal davant eixa altra violència subterrània -domèstica, familiar i escolar- tan present en la nostra societat. Només cal recordar el recent assassinat, en una vorera a cinc minuts de l'institut, d'una jove a mans de la seua anterior parella.

Creem que, a través d'aquestes línies, expressem amb claredat el nostre punt de partida: el context dels alumnes, la seua experiència i els seus coneixements vitals que precedeixen el fet educatiu. Per això, hem evitat altres autores més prestigioses -com Mercè Rodoreda o Carmen Laforet, per exemple- però desconnectades en principi de la realitat i dels interessos dels nostres estudiants. Hem incorporat les idees del professor Josep Vicent García Raffi referides a la Literatura Infantil i Juvenil. Ja que les obres d'eixe "gènere" són un instrument important per al professor de Llengua i Literatura, hem d'esdevenir nosaltres també lectors i seleccionar els llibres amb una major qualitat. Un personatge com Flanagan ha demostrat, a partir de l'ofici narratiu d'Andreu Martín i de Jaume Ribera, que aquesta literatura pot funcionar generació rere generació, entre joves i no tan joves i també amb alumnes que no senten el català com a llengua pròpia.

Així, alguns dels nostres amics monolingües encara recorden els llibres de la sèrie com les millors lectures que van fer en l'assignatura de *Valencià*. Fugirem doncs, dels plantejaments essencialistes de la literatura o de les posicions elitistes d'autors com Mario Vargas Llosa, que encara reclamen una "alta cultura" per a contenir la baixesa d'altres formes d'expressió més populars. De fet, pensem que caldria

abolir en la pràctica les fronteres genèriques de la literatura. Per què encabir una bona novel·la en l'àmbit de la literatura juvenil, de la novel·la negra o de l'assaig? Com ens explicava Garcia Raffi, també obres més que foren escrites per a un públic adult com ara *Moby Dick* o *Le petit Prince* han fet el camí invers i han esdevingut una lectura "guanyada" per a milions de joves. D'altra banda, si el nostre objectiu és crear nous lectors - i particularment bons lectors en català- no podem obviar les tendències culturals on estem immersos. En lloc de convertir la lectura en un reducte erudit o esteticista, ens hem d'obrir i aprofitar les oportunitats que l'entorn ens ofereix per a atrapar els alumnes en les nostres xarxes. Per això, la recent explosió del còmic o de la novel·la negra, amb milions de lectors de totes les edats i nacionalitats, són un espai excel·lent per a introduir la llengua de manera plaent.

Literatura i cinema: la novel·la negra a la pantalla
Per a introduir els estudiants en el món detectivesc de la novel·la policíaca, hem pensat organitzar un modest cinefòrum previ a la ruta. A partir de l'experiència a les aules d'institut de Xavier Garcia Raffi -en aquest cas en l'especialitat de Filosofia-, ens proposem així relacionar la literatura amb el format audiovisual, consumit amb més assiduitat pels joves, tant pel que fa als llargmetratges com pel que respecta a les sèries televisives. La idea és presentar-los pel·lícules o fragments de pel·lícules - potser tres o quatre títols- representatius del gènere, des dels clàssics fins a l'actualitat i des d'entorns llunyans fins a realitats més properes. Es faria una tasca de contextualització i un posterior

col·loqui amb preguntes dirigides per a treure'n el suc i realitzar reflexions significatives.

Pel que fa als títols, podríem començar per un referent com *The big sleep* (1946) i oferir-los almenys un tast del detectiu Marlowe en versió original subtitulada al català. Seguidament, una cinta molt més recent com *Els homes que no estimaven les dones* (2009). Una adaptació que respon al fenomen editorial de Stieg Larsson amb la seua trilogia *Millenium*. Finalment, faríem una última sessió dedicada als nostres narradors, amb el visionat de *Gràcies per la propina* (1997), l'adaptació de la novel·la de Ferran Torrent dirigida per Francesc Bellmunt o fins i tot *Barcelona Connection* (1988), una obra de José Luis Garcí a partir del llibre homònim d'Andreu Martín. Amb quatre o cinc sessions hi hauria prou per tractar de seduir els alumnes, apropar-los al gènere i, de passada, mostrar-los com la literatura pot enriquir el seu bagatge cinematogràfic.

El diari vermell del Flanagan: salut i sexualitat

Les activitats prèvies al viatge haurien de ser una mena de progressió *in crescendo* que accentués les ganes dels alumnes per conèixer Barcelona i fer seua la ruta. Una vegada situat el món detectivesc de la novel·la negra i policíaca, podríem dedicar-nos -ja amb la lectura més avançada, a través dels fragments que llegirem tots a classe- a tractar temàtiques que Andreu Martín explora en la seua literatura per a joves. En el cas de *El diari vermell del Flanagan* o també *Els diaris de Carlota* de Gemma Lienas -escrits tots dos l'any 2004- podem aprofitar per a parlar a classe de sexualitat responsable, de desigualtat de

gènere i del respecte a la identitat i les orientacions sexuals de cadascú. Tot i que potser l'escola no pot assumir tots els aspectes formatius, malauradament encara hi ha molta feina per davant quant a creences, prejudicis i actituds entorn al sexe en totes les seues dimensions.

Una lectura complementària adient per a treballar aquesta temàtica és *L'amor també és això*, de Louis Dominique Lavigne (1994) una breu peça teatral per a joves on es parla de malalties de transmissió sexual. Els docents podem aportar fragments fotocopiats a classe i guiar una lectura dramatitzada entre els alumnes, una activitat que pot resultar profitosa i amena. Tanmateix, hem d'intentar no transmetre, com de vegades succeeix, la por entre els joves, sinó una informació veraç i alliberadora que ajude els adolescents en els seus dubtes quotidians. De vegades pot resultar delicat o arriscat -per a alguns alumnes però també per a molts professors- tractar aquestes qüestions però pensem que *El diari vermell del Flanagan* és una bona oportunitat per a fer-ho d'una manera rigorosa i alhora relaxada. Engegat un clima pausat i tolerant de debat, seria fonamental comptar amb professionals que es desplacen al centre per fer les xerrades sobre sexualitat, malgrat els entrebancs i les retallades que l'Administració ha imposat a aquest servei públic essencial per a una societat més sana i més lliure.

Jo tampoc em dic Flanagan: una breu ruta prèvia per València

Com és sabut, els nostres pobles i sobretot les nostres ciutats, s'han nodrit en les darreres dècades d'una població nouvinguda extensa i molt variada, que ara comença a recular en número pels efectes de la crisi econòmica. Tanmateix, en un món globalitzat i desigual, donat l'envelliment progressiu de la població dels estats de la Unió Europea, aquestes realitats es consolidaran, així com la creixent emigració dels joves davant la manca de perspectives en la nostra societat, abonada a la precarietat laboral. Les particularitats de l'entorn de l'IES Serpis conviden a realitzar una (mini)ruta prèvia al passeig pels carrers del Raval barceloní, amb la voluntat que els alumnes coneguen millor -i perden així la por i la desconfiança generada- respecte als immigrants de diferents cultures que poblen la zona. Casualment, l'Associació Siriana de València està situada a només dos minuts de la porta del centre, i seria lògic executar una visita acordada amb algun dels seus membres per a apropar-nos a una realitat ara mateix terrible, però també per a sorprendre'ns amb la quantitat -i la "qualitat", si se'ns permet- dels sirians que habiten a València des de fa dècades. Seguidament, podríem prendre un té al restaurant libanès "Layali", al carrer Escultor Alfonso Gabino, molt a prop de la plaça d'Hondures i on els seus amos ens atendran, com sempre, amb molta amabilitat. Allà, en l'espaiosa terrassa, s'entaulen sovint valencians i libanesos. Finalment, encara que requeriria un major grau de planificació, podríem acabar la jornada amb una visita al major centre islàmic de València, la mesquita situada al costat del col·legi públic Garcia Lorca. Fins fa poc almenys, s'organitzaven recorreguts guiats amb escolars de la zona.

Altres activitats introductòries

Només hem assenyalat en aquestes pàgines algunes de les possibilitats que la lectura de l'obra d'Andreu Martín pot obrir. Altres opcions podrien ser presentar fragments de diversos llibres de la sèrie Flanagan, amb el ja clàssic *No demanis llobarro fora de temporada* (1999). Pel que fa a la novel·la negra, hem inclòs a més de *Barcelona Connection* (1987) altres obres que podem introduir a classe com *Si és no és* (1998).

També hem incorporat *Joc brut* de Manuel de Pedrolo (1965), una obra i un autor essencials per a comprendre l'abast i la història del gènere a la literatura catalana. Pedrolo és una figura clau també pel que fa a la literatura i representa molt bé el "realisme crític" que caracteritza l'obra d'Andreu Martín. Un concepte, no cal dir-ho, popularitzat i fomentat a través d'Edicions 62 pel recentment desaparegut Josep Maria Castellet. La lectura de *Joc Brut* la realitzarem al llarg del primer trimestre del curs.

B. Durant l'eixida

L'eixida està dividida en quatre dies:

1r dia: dilluns 21 d'abril. Arribada a Barcelona a les 15h.

PER LA VESPRADA: **Ruta *Joc Brut* de Pedrolo pel barri de Gràcia**

- Una vegada instal·lats a l'hotel i després d'haver dinat i descansat, començarem una breu ruta de la novel·la *Joc brut*.
- Des de l'hotel, situat al Passeig de Gràcia, caminarem fins l'Avinguda Diagonal, concretament

fins la parada d'autobus Roger de Llúria. Aquesta parada apareix en la novel·la de Pedrolo (on Xavier va agafar el 47) i possiblement siga on Xavier va veure per primer cop la Juna. En aquest lloc, els nostres alumnes realitzaran la lectura de les primeres pàgines de la novel·la en veu alta.

- Després, ens desplaçarem, també a peu, fins l'estació de metro de la Diagonal, que perfectament podria ser des d'on Xavier parteix, primer cap a la parada de la Universitat i després, cap a Corts, on ha de realitzar l'encàrreg que li proposa Juna. Els nostres alumnes, novament realitzaran la lectura de les pàgines que transcorren des d'aquest punt fins a l'assassinat.
- I per acabar, marxarem fins la Plaça Gal·la Placídia, que també apareix a la novel·la, on farem una xicoteta reflexió en veu alta a partir de plantejar als nostres estudiants per què creuen que una persona com Xavier pot deixar anul·lar la seua voluntat per la voluntat d'una altra.
- Després ens en anirem a sopar i a descansar a l'hotel.

2n dia: dimarts 22 d'abril - comença la ruta pel Barri Gòtic i El Raval de Barcelona

PEL MATÍ

Flanagan persegueix el *Pantasma* (No demanis llobarro fora de temporada):

- **Inici de la ruta al metro de Plaça Catalunya.**
Ens posem en la pell d'en Flanagan i seguim la pista del *Pantasma* en un assumpte tèrbol: el conserge de l'escola es dirigeix a un intercanvi amb una persona misteriosa. El professor i guia portarà una bossa que pose "Oasis" a mode d'emblema

per tal que els alumnes no es perden i així contextualitzar la ruta.

- **Baixada per les rambles (10 minuts)**

Amb tota la classe es recorren les rambles tal com ho fa el Flanagan, mostrant l'ambient característic d'aquesta zona i els seus atractius turístics.

- **Esmorzar al bar "Glop" de la rambla**

El Flanagan segueix el Pantasma fins un bar de portes obertes on aquest pren una cervesa i fa l'intercanvi de diners. Fem una parada per esmorzar mentre el professor o un alumne llegeix en veu alta aquest episodi del llibre.

- **Visita al Mercat de la Boqueria**

Ens endinsarem amb els alumnes en aquesta icona de la Barcelona tradicional. Es proposa als alumnes que busquen pels comerços una peixateria i allà localitzen un llobarro ben gran, aquell que dona nom a la novel·la. Els que tenen càmera fotogràfica poden fer-se una foto mirant per la boca d'un peix, tal com ho fa el *Pantasma* en la fotografia clau de la novel·la.

- **Visita de la catedral**

Ens endinsem pel barri gòtic fins a la catedral. Visita de la catedral per dins i el claustre.

- **Recorregut pel carrer de Sant Honorat**

- **Visita de la plaça de Sant Jaume**

Baixarem cap a la plaça i veurem des de fora la Generalitat i l'Ajuntament de la ciutat

- **Recorregut pel carrer de Ferran i carrer de l'Argenteria**

- **Visita de la Basílica de Santa Maria del Mar**

- **Retorn pel carrer de Ferran**

- **Visita de la plaça de Sant Jaume**

- **Retorn a les Rambles**
- **Baixada fins al Colón**
- **Dinar en el port**

PER LA VESPRADA

Ruta pel raval, l'imaginari Flanagan (*Jo tampoc em dic Flanagan*)

Tot i que les localitzacions de la novel·la fan referència a indrets de la industrial conca del Llobregat, el rerefons de la mateixa és molt explícit: la Catalunya dels nouvinguts. Per això i per la procedència urbana dels estudiants, hem decidit adaptar la ruta al Barri del Raval de Barcelona, per a fer un tast de l'ambient que s'hi respira i descobrir les noves realitats culturals que la immigració ha portat a les nostres ciutats.

- El punt de partida serà la Plaça Joan Coromines - podríem fer referència al seu llegat-. Ens desplaçem a la Plaça Àngels i observem el MACBA (amb els seus skaters) i les instal·lacions del CCCB (amb cartells, una bonica terrassa) però sense detenir-nos en les exposicions, com una opció d'oci més.
- Pel Carrer Elisabets ens detenim a la llibreria La Central, possible visita.
- Al Carrer Notariat veiem la placa d'on va viure el científic Ramon i Cajal.
- Berenem a la fleca Els Àngels i baixem pel Carrer dels Àngels.
- Breu visita al pati de l'IEC (Carrer Hospital) al jardí de La Massana i a la Biblioteca Nacional de Catalunya.

- Seguim pel Carrer Hospital fins a la Rambla del Raval (han de cercar el gat de Botero)
- Baixem per la Rambla fins a l'Institut Català de les Dones (Plaça Pere Coromines, curiosament). Allà ens esperà la filòloga per la UAB i futura docent Bàrbara Bernadàs, que ha treballat com a professora de castellà i català amb dones del barri. Visita del centre i reflexió sobre la situació del barri i el paper de les dones immigrants.

3r dia: dimecres 23 d'abril, DIA DEL LLIBRE

El dia de Sant Jordi, el 23 d'abril, és un dia en què tradicionalment a Catalunya, és el dia dels enamorats, essent el costum tradicional (des de el segle XV) regalar una rosa roja. A inicis del segle XX el costum es popularitza i a finals del primer terç d'aquest segle s'hi afegeix el costum de regalar un llibre a l'home, amb motiu del dia del llibre.

Volem que els alumnes passegen per la Rambla de Barcelona on l'esdeveniment arriba a la seva màxima expressió i que coneguen les parades habituals de la Rambla. És tradicional promoure la venda de llibres amb signatures dels autors i fent un descompte al preu de venda. Visitarem les llibreries properes, que estan plenes de gom a gom i obren fins i tot si és diumenge. També hi ha lectures de poemes o de fragments de llibres, com ara la presentació de l'últim llibre d'Andreu Martín, a la qual assistirem perquè l'escolten i puguem fer-li preguntes sobre els llibres que han llegit.

Dia 4: 24 D'ABRIL

El 24 és l'últim dia de la ruta i de gaudir de Barcelona. Ens alçarem un poc més tard i aprofitarem

per veure més llocs de la ciutat. A les 16 h agafarem el tren cap a València.

C. Després, en tornar

Una vegada hem tornat de Barcelona, pensem que els alumnes han de fer una producció final per tal de reafirmar els coneixements que han experimentat amb la pràctica i assolir una idea cohesionada de tots els temes que proposa la Barcelona negra dels autors que hem treballat. La novel·la negra o de detectius és un dels gèneres més idonis per tal de fer crítica social. Aquestes propostes coincideixen amb les problemàtiques que es proposen als llibres.

Reporters gràfics

Llibre: *No demanis llobarro fora de temporada*

El personatge d'Elies Gual és un dels que més evolucionen al llarg de la novel·la. Si al principi és descrit com un *heavy* sense massa aspiracions, cap al final de la trama la seua tasca com a fotògraf resulta una peça fonamental per descobrir els culpables. De fet, en l'epíleg s'indica que l'Elies ha aconseguit ser un fotògraf molt important. Per tant, es proposa que els nostres alumnes segueixen l'estela de l'Elies i facen de reporters de carrers a la recerca d'històries.

L'objectiu d'aquesta activitat és retratar fotogràficament els problemes de la ciutat tal com feia l'Elies. Per tant, al llarg del viatge cada alumne s'haurà de proveir d'una càmera fotogràfica o un mòbil que faça fotografies i retratar allò que mostre les desigualtats de Barcelona com a ciutat.

Una vegada tornem del viatge, cada alumne mostrarà davant la classe les seues millors fotografies i entre tota la classe es farà una exposició amb cartolines que es penjarà als corredors del centre.

Una història negra

Mitjançant aquesta activitat es pretén que l'alumne desenvolupe la seua creativitat. Cada alumne triarà 5 llocs de tots aquells pels quals haurem fet les rutes literàries. Hauran de decidir un lloc d'inici i altre de final. Una vegada estructurats aquests barems, el professor donarà les indicacions: cada alumne ha de desenvolupar una investigació que tinga lloc en cada un dels llocs, tal com passa a les novel·les. A casa escriuran la seua història narrada en primera persona, amb ells mateixos com a detectius i protagonistes. La redacció no haurà de tenir més de 5 planes i tractarà alguna problemàtica social de la ciutat de Barcelona: pobresa, drogues, abusos sexuals, crims...

Philip Marlowe al cinema

Llibre: *Tots els d'en Flanagan*

El detectiu Philp Marlowe és l'heroi confés d'en Flanagan, el nomena a la majoria de novel·les i moltes vegades segueix els seus passos. Es proposa així que els alumnes coneguin de primera mà aquest detectiu a través de les representacions que s'han fet al cinema de les seues històries. El fet d'introduir elements audiovisuals sempre engresca l'alumnat i li dona una altra visió del gènere de detectius en altres suports narratius paral·lels a la literatura.

Es proposa el visionat d'El Sueño Eterno, film dirigit per Howard Haks i clàssic indiscutible d'aquest art.

Una vegada vista la pel·lícula, els alumnes hauran de fer una ressenya comparant semblances i diferències amb la saga Flanagan.

Debats i denúncia

El gènere negre, ja siga en literatura o cinema reflexa la societat del moment, amb tots els seus conflictes i problemes. Tots els llibres que es proposen poden donar peu a fer debats a classe sobre alguns dels temes que poblen els llibres. Es pot utilitzar la lectura per a fer prevenció davant les drogues i iniciar debats (sempre que es delimiten bé els rols de cadascú i les posicions). Tractar la pobresa als barris incitant als alumnes a identificar les problemàtiques socials del seu entorn. Fins i tot aquests debats poden forçar a l'alumne a fer judicis morals sobre diversos temes, de manera que es posicionen moralment i augmenten la seua mentalitat crítica.

IV. CONCLUSIÓ: CONNEXIÓ DE LA PROPOSTA AMB LA INVESTIGACIÓ I LA INNOVACIÓ

La nostra proposta té la finalitat de fer una ruta historicoliterària pels llocs més emblemàtics i característics de Barcelona, a través de la visió que aporten els autors que hem treballat. D'acord amb els resultats de la ruta, aquest projecte es podrà estendre a més grups i, fins i tot, afegir més professorat del centre.

Per a determinar el grau d'èxit o fracàs de les rutes proposades, observarem, d'una banda, el comportament dels alumnes durant la ruta i, d'altra, el comportament en els

dies posteriors, una vegada a classe i, així, poder considerar l'opció de repetir o modificar el projecte en posteriors edicions.

Com avaluarem els nostres alumnes? Tindrem en compte els punts següents:

- Participació activa i iniciativa dels alumnes
- Aplicació els continguts curriculars de literatura de l'assignatura de valencià de 4t d'ESO
- Interès que presenta per als alumnes
- Capacitat de raonament i de relacionar idees
- Respecte en les intervencions dels companys
- Relació amb els objectius que es pretenen aconseguir
- Grau d'elaboració
- La presentació formal
- Claredat comunicativa en l'exposició oral de la proposta davant la classe

V. BIBLIOGRAFIA

FRANZ ROSELL, J. (1999): "La narrativa detectivesca. Tradición y renovación". *Cuadernos de literatura infantil y juvenil*. Núm 112.

LLUCH, G. (1996): "La literatura juvenil en català, un adolescent en ple creixement". *L'Illa*. Núm 16, p. 13-17.

RIBERA, J (2004): "Andreu Martín". *Retrats*. Núm. 6. Associació d'Escriptors de Llengua Catalana.

Bibliografia Web

- <http://rutesliteraries.wordpress.com/importancia/>
(Darrera consulta 3 de febrer de 2014)
- <https://aulavirtual.uv.es/dotlrn/classes/c064/40528/c14c064a40528g1/file->

[storage/view/public/Alexandre/mostres-rutes-literaries/Ruta Silla David Monzx.pdf](#)

(Darrera consulta: 3 de febrer de 2014)

- Pàgina del Facebook de Flanagan (Darrera consulta: 5 de febrer de 2014):
<https://www.facebook.com/infoFlanagan?fref=ts>
- Pàgina del Facebook d'Andreu Martín (Darrera consulta: 5 de febrer de 2014):
<https://www.facebook.com/AndreuMartinEscritor?fref=ts>
- Pàgina web de l'Ajuntament de Barcelona. Presentació de la *Trobada de Novel·la Negra de 2014*:
<http://bcnegra.bcn.cat/>
- Pàgina de l'Editorial Bromera al facebook: Presentació de la darrera novel·la d'Andreu Martín, *Les escopinades dels escarabats* (Darrera visita: 5 de febrer de 2014)
<https://www.facebook.com/Bromera?fref=ts>

VI. ANNEXOS

- Vídeo introductorí: i presentació de la ruta literària:
https://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=QfYogRT36MY#t=0
- Ubicació de les rutes al Google Maps:
<https://maps.google.es/maps/ms?msid=217254783623902989722.0004f15a96c5be5a29fb2&msa=0&ll=41.387563,2.167482&spn=0.035353,0.077162>

Autorització dels pares

Benvolguts pares i mares dels alumnes del grup A de 4t d'ESO de l'IES Serpis;

Us informem del viatge que ens agradaria realitzar a Barcelona per fer una ruta literària per la Barcelona de l'autor Andreu Martín. Aquest viatge està programat per a dur-lo a terme els dies 21, 22, 23 i 24 d'abril, ja que ens interessa que els alumnes coneguen l'autor, que presentarà la seua darrera novel·la el Dia del Llibre (23 d'abril).

Els alumnes que participen en l'excursió hauran d'estar el dia 21 d'abril a les 9.30 h a la porta de l'institut per a anar tots junts a l'Estació del Nord. Agafarem el tren a les 11.18 h i estímem que l'arribada a Barcelona serà cap a les 15 h.

Ens allotjarem les tres nits amb el desdèjuni inclòs a l'hotel *Nikbor* (<http://www.nikbor.com/es/>). Tornarem el dia 24 d'abril i el tren l'agafarem allí a les 16.04 hores, per tant, l'arribada a València serà cap a les 19.45 hores. El preu que hem de pagar pel tren i l'allotjament és de **123.85€**. El preu no inclou els dinars ni els sopars.

Jo _____ com a pare/mare/tutor de _____ estic informat del viatge que realitzaran els alumnes de 4rt de l'ESO a Barcelona i pagaré al tutor la quantitat de **123.85€**.

Autoritze el meu fill/a

No autoritze el meu fill/a

Signatura pare/mare/tutor